

Tidiga förhör

Rättslig vägledning 2021:23
Utvecklingscentrum
December 2021
Uppdaterad juli 2026

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
2	Reglerna i korthet	4
3	Videospelade förhör som bevisning	5
3.1	Lämplighetsbedömning.....	6
3.2	Förhörets genomförande m.m.	7
3.2.1	Videoförhör i anslutning till anmälan	7
3.2.2	Planerade videoförhör under förundersökningen.....	7
3.2.3	Rätten till motförhör.....	8
3.2.4	Hur videoförhören läggs fram i domstol	8
3.2.5	Tilläggsförhör.....	9
4	Bevisupptagning i domstol	10
4.1	Under förundersökning	10
4.1.1	Rätten ska göra en lämplighetsbedömning	10
4.1.2	Skyndsamhetskrav vid bevisupptagning under förundersökningen	12
4.1.3	Hur bevisupptagning i domstol före huvudförhandling bör genomföras och hur beviset bör hanteras vid rättegången	12
4.1.4	Medmisstänkta närvaro vid bevisupptagning	12
4.2	Efter åtal.....	13
5	Vittnesattester	14
6	Den misstänktes rätt till insyn under förundersökningen.....	16
7	Matris.....	17

Den rättsliga vägledningen har i juli 2026 uppdaterats med anledning av ändringar i rättegångsbalken (RB) som trädde i kraft den 1 juli 2026 (prop. 2025/26:155) avseende bl.a. reglerna om tidiga förhör och vittnesattester. Lagstiftningen bygger vidare på de reformer som trädde i kraft den 1 januari 2022.

1 Inledning

Denna rättsliga vägledning behandlar tillämpningen av bestämmelserna om tidiga förhör i brottmålsprocessen. Regleringen syftar till att möjliggöra en mer modern, flexibel och effektiv handläggning genom ökade möjligheter att säkra och åberopa muntlig bevisning redan under förundersökningen.

En central utgångspunkt är att berättelser som dokumenterats genom ljud- och bildupptagning – i praktiken videoinspelade förhör inför brottsbekämpande myndigheter – ska kunna åberopas som bevis i domstol.

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2026 har en presumtion införts för att sådana förhör ska tillåtas som bevisning. Bakgrunden till denna förändring är att tidigare regler om tidiga förhör inte hade fått det genomslag som lagstiftaren avsett, dvs. att möjligheterna att använda tidigt upptagna ut-sagor inte utnyttjades i tillräcklig utsträckning. Presumtionen syftar därför till att säkerställa att sådana förhör i större omfattning kommer till användning i processen.

Reglerna innebär vidare att förhör under förundersökningen som huvudregel ska dokumenteras genom ljud- och bildupptagning, vilket skapar förbättrade förutsättningar att använda dessa som bevis i rättegång.

Regleringen medför att åklagaren redan i ett tidigt skede behöver ta ställning till hur den muntliga bevisningen ska säkras, dokumenteras och åberopas. Även om detta kan innebära ett ökat arbete under förundersökningen, är avsikten att skapa förutsättningar för en mer effektiv rättegång samt att minska behovet av upprepade förhör med målsägande och vittnen.

Vägledningen syftar till att ge åklagaren insikter om förutsättningarna för att åberopa tidigt upptagna ut-sagor som bevisning i rättegången. Den kan också bidra till ett medvetet och aktivt bruk av de processuella verktygen, med beaktande av såväl processekonomiska som rättssäkerhetsmässiga aspekter, däribland den misstänktes rätt till motförhör och insyn.

Vägledningen redogör för förutsättningarna för när tidiga förhör och vittnes-attester kan användas som bevisning. Vidare behandlas möjligheterna till bevisupptagning i domstol före huvudförhandling samt de överväganden som aktualiseras vid rättens lämplighetsbedömning. Texterna bygger främst på prop. 2025/26:155 *En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess* och prop. 2020/21:209 *Utökade möjligheter att använda tidiga förhör*.

Utvecklingscentrum tar gärna del av goda erfarenheter och praktiska problem, exempelvis via e-post till registrator.utvecklingscentrum@aklagare.se.

2 Reglerna i korthet

Reglerna om tidiga förhör gör det möjligt att använda tidigare inspelade eller skriftliga berättelser som bevis. Syftet är att förbättra bevisningen och göra domar mer tillförlitliga samt minska belastningen och risken för påverkan på vittnen och brottsoffer. Det kan bland annat ske genom videoförhör, förhandsupptagning av bevis i domstol och användning av skriftliga vittnesattester i stället för muntliga förhör i huvudförhandlingen.

De bestämmelser i 23, 35 och 36 kap. RB som brukar sammanfattas under begreppet "tidiga förhör" innebär möjligheter att vid huvudförhandling åberopa berättelser som alla slags förhörspersoner lämnat före huvudförhandlingen, antingen i form av videoinspelade förhör inför brottsbekämpande myndigheter, vid bevisupptagning i domstol eller i form av ljudupptagningar eller skriftliga berättelser.

Genom att tidigt ta upp och säkra olika utsagor som kan komma att åberopas som bevisning i en rättegång skapas förutsättningar för materiellt riktiga domar genom en mer tillförlitlig bevisning. Det kan också medföra en minskad påfrestning för förhörspersoner och en minskad risk för att vittnen och brottsoffer utsätts för hot eller andra påtryckningar i syfte att få dem att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter inför huvudförhandlingen i domstol.

Det handlar bland annat om möjligheter att

- tillåta berättelser i videoförhör inför en brottsbekämpande myndighet som ett eget bevismedel i stället för eller vid sidan av förhöret med förhörspersonen vid huvudförhandlingen (35 kap. 15 § RB),
- ta upp bevis i domstol före huvudförhandling, till exempel för att åstadkomma en effektivare process i stora brottmål eller om det kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner (23 kap. 15 § RB), och
- använda vittnesattester som bevis i stället för förhör under huvudförhandlingen, dvs. åberopa utsagor som i anledning av en redan inledd eller förestående rättegång lämnats eller tagits upp skriftligen, med video – förutom inför brottsbekämpande myndighet – eller med ljud (35 kap. 14 § RB).

3 Videoinspelade förhör som bevisning

Utgångspunkten är att videoinspelade förhör, dvs. förhör med alla typer av bevispersoner, från förundersökningen ska tillåtas som bevis i domstol om det inte bedöms olämpligt, eftersom de ofta är mer tillförlitliga när de hållits nära händelsen. Reglerna syftar till att effektivisera processen, minska belastningen på vittnen och stärka bevisningen.

Samtidigt måste domstolen göra en lämplighetsbedömning där både rätts-säkerhet och den misstänktes rätt att försvara sig, särskilt genom motförhör, vägs in. Videoförhör kan kombineras med kompletterande frågor vid huvudförhandlingen (tilläggsförhör), och bevisvärdet beror bland annat på kvaliteten i förhöret och om motförhör varit möjligt.

Enligt 35 kap. 15 § RB får en berättelse som lämnats vid förhör inför en brottsbekämpande myndighet¹, och som dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning, åberopas som bevis i brottmål om det inte är olämpligt. Utgångspunkten är alltså att sådana förhör ska tillåtas om inte rätten, utifrån vad parterna anfört, bedömer att det är olämpligt.

Möjligheten att åberopa videoinspelade förhör syftar till att i större utsträckning kunna dra nytta av de tekniska möjligheter som numera finns att med ljud och bild dokumentera exempelvis ett polisförhör som hålls i nära anslutning till brottet. Vid denna tidpunkt är minnesbilderna fortfarande klara och mindre påverkade av t.ex. andras minnesbilder av händelsen och vad som sagts och skrivits i media.

Möjligheten att åberopa sådana förhör förväntas effektivisera processen och minska behovet av att höra målsäganden och vittnen på nytt i domstol. I stora brottmål med omfattande förundersökningar kan de påfrestningar som en lång väntan på rättegång kan innebära och incitamenten att försöka påverka målsägande och vittnen att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter minskas. Regleringen kan tillämpas på alla brottmål oavsett omfattning.

Eftersom detta endast gäller för videoinspelade förhör inför en brottsbekämpande myndighet har rätten goda möjligheter att bedöma huruvida ett förhör uppfyller de krav på rättssäkerhet som måste ställas på bevis som läggs fram i domstol och göra en prövning av bevisvärdet. Eventuella oklarheter i en förhörsutsaga som spelas upp vid huvudförhandling kan undanröjas genom möj-

¹ Dvs. förhör inför Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säpo, Tullverket, Kustbevakningen och Skatteverket.

ligheten att ställa frågor till förhörspersonen också vid huvudförhandlingen i ett tilläggsförhör.

Huvudregeln enligt 23 kap. 21 b § första stycket RB är att alla förhör under förundersökningen ska spelas in på video.

Åklagaren kan lämpligen i stämningsansökan ange skälen för att en berättelse som lämnats vid förhör genom en ljud- och bildupptagning inför en brottsbekämpande myndighet ska tillåtas samt huruvida tilläggsförhör åberopas eller ej. Som argument för att det videoinspelade förhöret ska tillåtas kan t.ex. framhåvas omständigheter kring förhöret, såsom att det hållits i nära anslutning till ett händelseförlopp eller att det utvisar en förhörspersons sinnesstämning. Vidare kan åklagaren, förslagsvis under rubriken "handläggning" i stämningsansökan, ange att svar från domstolen om huruvida uppspelning av det videoinspelade förhöret tillåts eller ej önskas i god tid före huvudförhandlingen.

Överklagande av rättsens beslut att inte tillåta uppspelning av ett tidigt förhör kan endast göras i samband med överklagande av domen (se 49 kap. 3 § RB).

3.1 Lämplighetsbedömning

En ljud- och bildupptagning av en berättelse som lämnats utom rätta får bara åberopas som bevis i en rättegång om det inte är olämpligt med hänsyn till sakens prövning. Det föreligger alltså en presumtion för att en berättelse som lämnats under förundersökningen ska tillåtas som bevis. Även om det föreligger en presumtion för att bevismedlet ska tillåtas ska rätten göra en lämplighetsbedömning. Vid denna ska både processekonomiska skäl och rättssäkerhetsaspekter beaktas, särskilt den misstänktes möjligheter att försvara sig och hålla ett effektivt motförhör.² Dessa bestämmelser gäller alltså oavsett eventuell avvikelse i förhørsutsagor eller vid uppenbar ovilja att medverka i rättsprocessen. Notera dock att reglerna i 36 kap. 16 § RB alltjämt kan vara tillämpliga i de fall bestämmelserna i 35 kap. 15 § RB inte är aktuella.

Rätten ska också ta hänsyn till betydelsen av en sammanhållen rättegång med möjlighet att överblicka bevisningen i ett sammanhang. Att åberopa berättelser från ett stort antal polisförhör med samma person och med samma bevis-tema kan innebära sådana negativa konsekvenser för möjligheten att genomföra en koncentrerad rättegång att det är olämpligt att tillåta berättelsen i denna form.

Som exempel på situationer då det kan vara lämpligt att åberopa tidiga berättelser som bevis i en rättegång nämns i förarbetena de fall då en målsägande hörts av polis i nära anslutning till händelsen eller då ett vittne läm-

² Prop. 2025/26:155 En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess, s. 34, jfr prop. 2020/21:209 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör, s. 63–64.

nat uppgifter tidigt i polisförhör men sedan, på grund av exempelvis hot eller andra påtryckningar, inte kan förmås att vittna vid en huvudförhandling i domstol.³

Den part som åberopar beviset är den som bär risken för att beviset, med hänsyn till att det inte tagits upp inför rätten, kan ha ett lägre bevisvärde.

Regleringen gäller alla brottmål, oavsett omfattning, och då utgångspunkten är att förhör inför en brottsbekämpande myndighet ska dokumenteras med ljud och bild kan regleringen förväntas få stort genomslag.

3.2 Förhörets genomförande m.m.

Förundersökningsledaren beslutar vilka som får närvara vid förhör under förundersökningen och i vilken utsträckning andra än förhørsledaren, såsom försvarare eller målsägandebiträde, får ställa frågor.⁴ I praktiken är det dock den som leder förhöret, dvs. förhørsledaren, som avgör de närmare formerna för hur förhöret faktiskt genomförs, ibland med stöd av direktiv från förundersökningsledaren.

3.2.1 Videoförhör i anslutning till anmälan

Videoinspelade förhör som hålls med exempelvis målsäganden i direkt eller nära anslutning till brottet, och kanske på brottsplatsen, är ofta av bristande kvalitet i flera avseenden. Sådana förhör torde ändå kunna tillmätas ett högt bevisvärde genom att utsagan lämnats i nära anslutning till händelsen och att videoupptagningen kan åskådliggöra omständigheter vid förhörstillfället som inte är möjliga att återskapa i ett senare skede av förundersökningen, som till exempel målsägandens reaktioner och tillstånd efter gärningen samt förhållandena på platsen. Även om förhöret är behäftat med brister – av tekniskt eller annat slag – är det inget som hindrar att sådana videoupptagna förhör åberopas som bevisning vid huvudförhandlingen även om ytterligare förhör med uppgiftslämnaren hållits eller ska hållas under förundersökningen eller huvudförhandlingen.

3.2.2 Planerade videoförhör under förundersökningen

Bevisvärdet av ett videoinspelat förhör påverkas av en rad faktorer, bland annat förhörets kvalitet och i vilken mån det uppfyller höga krav på rätts-säkerhet. Det förutsätter god förhörsteknik och tydliga överväganden från åklagarens sida om kvaliteten av ett förhör är tillräcklig för att läggas fram genom uppspelning eller om nya eller kompletterande förhör inför domstol behövs. Åklagaren behöver därför lägga visst merarbete under förundersök-

³ Prop. 2020/21:209 s. 64.

⁴ Se 23 kap. 10 § RB.

ningsstadiet för att avgöra om det videospelade förhöret är tillräckligt bra för att åberopas vid huvudförhandling i stället för att förhörspersonen också kallas att höras vid huvudförhandlingen. Huruvida ett videospelat förhör kan ersätta förhör inför domstolen beror också på om motparten beretts tillfälle att hålla ett motförhör med förhörspersonen (se avsnitt 3.2.3).

3.2.3 Rätten till motförhör

Ett grundläggande rättssäkerhetskrav för den misstänkte är rätten till motförhör, dvs. rätten att genom frågor till förhörspersonen pröva trovärdigheten och tillförlitligheten av förhörsutsagan. Rätten att förhöra vittnen och andra förhörspersoner garanteras av artikel 6.3 d) Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, EKMR. Det räcker att den misstänkte erbjuds tillfälle och möjlighet att vid något tillfälle under förfarandet hålla motförhör med förhörspersonen för att någon kränkning av rättigheten inte ska anses ha förelegat.

En förutsättning för ett effektivt motförhör är att den misstänkte och försvararen har tillräcklig information om vad som framkommit vid förundersökningen, vilket är anledningen till reglerna om en utökad insynsrätt (se vidare kapitel 6). Målsättningen bör i och för sig vara att den misstänkte ska erbjudas möjlighet att hålla motförhör i anslutning till det videospelade förhöret som ska läggas fram genom uppspelning vid huvudförhandlingen, men är det inte möjligt eller lämpligt (exempelvis till följd av den utvidgade insynsrätt som då utlöses för den misstänkte) är det inget som hindrar att motförhöret hålls inom ramen för ett tilläggsförhör vid huvudförhandlingen.

3.2.4 Hur videoförhören läggs fram i domstol

Videospelade förhör och förhör i domstol är skilda bevismedel och kan läggas fram parallellt i processen. Om både videoförhör och tilläggsförhör åberopas bör förhöret i domstol inledas med en uppspelning av ljud- och bildupptagningen av det tidigare förhöret, med förhörspersonen närvarande.

Det är inte alltid effektivt att spela upp tidiga förhör i dess helhet vid huvudförhandlingen. Åklagaren bör därför överväga att ange vilka delar av ett förhör som åberopas genom uppspelning inför rätten. Att rätten i sådant fall enbart tar del av de omständigheter som någon av parterna finner relevanta för målet har inte bedömts på ett betänkligt sätt minska rättens möjlighet att göra en tillfredställande värdering av utsagens bevisvärde.⁵

Förhör med vittne som är närstående till part i målet får inte spelas upp om denne inte längre vill lämna något vittnesmål.

⁵ Prop. 2020/21:209 s. 47.

3.2.5 Tilläggsförhör

Tanken med reglerna är att de tidiga förhören ska kunna användas som bevis och att kompletterande enstaka frågor vid behov ska kunna ställas inom ramen för ett tilläggsförhör, t.ex. för att tillgodose den misstänktes rätt att hålla motförhör.

Som nämnts i tidigare avsnitt bör förhöret i domstol inledas genom en uppspelning av ljud- och bildupptagningen av det tidigare förhöret. Tilläggsförhöret hålls därmed efter att det tidiga förhöret spelats upp inför rätten, med förhörspersonen närvarande. Tilläggsförhöret kan då genomföras mer koncentrerat med möjlighet för parterna och rätten att ställa kompletterande frågor till förhörspersonen.

4 Bevisupptagning i domstol

Bevisupptagning i domstol före huvudförhandling kan ske både under förundersökningen och efter åtal. Rätten kan ta upp bevis i förväg om det finns risk att de annars går förlorade, blir svåra att använda senare eller om det bedöms lämpligt.

Vid lämplighetsbedömningen ska bland annat utredningens omfattning, brottets art, påverkan på häktning/restriktioner samt rättssäkerhet (t.ex. möjligheten till motförhör) vägas in.

Förhör som tas upp i förväg dokumenteras oftast med video och används vid huvudförhandlingen, eventuellt kompletterade med tilläggsförhör.

4.1 Under förundersökning

I 23 kap. 15 § RB regleras förutsättningarna för rätten att ta upp bevis under en förundersökning och 15 a–b §§ RB reglerar bl.a. förutsättningarna för när ett sammanträde för bevisupptagning ska hållas samt vilka regler som då ska tillämpas.⁶ Rätten får, på yrkande av förundersökningsledaren eller den misstänkta, ta upp bevis om det finns en risk att ett bevis som ska åberopas vid huvudförhandlingen dessförinnan går förlorat eller blir svårt att ta upp vid förhandlingen, eller då någon har underrättats om skäligen misstanke om brottet och det är lämpligt att ta upp bevis.

4.1.1 Rätten ska göra en lämplighetsbedömning

När någon är skäligen misstänkt för brottet och har underrättats om misstanken enligt 23 kap. 18 § RB ska rätten bedöma om det är lämpligt att ta upp bevisningen under förundersökningen. Vid bedömningen av om det är lämpligt att ta upp bevis under förundersökningen ska rätten beakta utredningens omfattning, brottets beskaffenhet, bevisupptagningens betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner och övriga omständigheter. Rätten ska härvid göra en helhetsbedömning utifrån samtliga omständigheter i det enskilda fallet.

En tidig bevisupptagning kan korta häktningstiderna och/eller leda till en minskad restriktionsanvändning. Åklagare bör därför bedöma tvångsmedelsbehovet i ljuset av att bevisning kan säkras i ett tidigare skede.

⁶ De bestämmelser som avses är framför allt 35 kap. 9–12 §§ RB.

Omfattande utredningar

Utredningens omfattning är en uttrycklig faktor som rätten ska beakta vid bedömningen av om det är lämpligt att hålla en bevisupptagning under förundersökningen. Några generella uttalanden om hur omfattande en förundersökning ska vara för att motivera en bevisupptagning finns inte. Som exempel nämns utredningar som inkluderar många förhörspersoner eller ett mycket omfattande processmaterial. Frågan måste alltid avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Brottets beskaffenhet

Brottets beskaffenhet är också en uttrycklig faktor som rätten ska beakta vid lämplighetsbedömningen. I vissa brottsutredningar är det vanligt att en viss typ av information i praktiken bara finns tillgänglig i början av utredningen.

Ett tydligt exempel är en tidig redogörelse från en målsägande i ett ärende om brott i parrelation där målsäganden vid huvudförhandlingen inte längre vill eller vågar medverka.

Det kan också handla om vittnen till brott som sker inom ramen för kriminella nätverk som kan vara villiga att lämna uppgifter i ett initialt skede för att därefter dra sig undan vidare kontakter med rättsväsendet.

Det finns även andra brott, t.ex. övergrepp i rättssak, utpressning och grovt narkotikabrott, vars beskaffenhet innebär att det typiskt sett finns risk för att uppgifterna ändras eller återtas vid senare förhör eller att förhörspersonen riskerar att utsättas för påtryckningar på grund av förhørsutsagan (jfr Rättegångsbalken m.m., JUNO, Fitger m.fl., 2020-10-01, kommentaren till 23 kap. 21 b § rättegångsbalken). Även i dessa fall kan det vara lämpligt att ta upp viss bevisning tidigt i domstol.

Betydelsen för frågan om häktning och om restriktioner

Den sista uttryckliga faktorn för rätten att beakta vid lämplighetsbedömningen är bevisupptagningens betydelse för frågan om att häva häktning alternativt en eller flera restriktioner. Om bevisning kan tas upp i ett tidigare skede kan behovet av att skydda bevisningen från yttre påverkan ända fram till huvudförhandlingen bli mindre.

En tidig bevisupptagning förväntas kunna korta häktningstiderna och minska isoleringen av misstänkta, utan att det får negativa konsekvenser för effektiviteten i brottsbekämpningen. Detta trots att det även framöver inte kommer vara möjligt att "låsa" muntlig bevisning eftersom tilläggsförhör kommer att kunna hållas även om bevisningen spelas upp vid huvudförhandlingen.

Övriga omständigheter

Även rättssäkerhetsaspekter, så som den misstänktes möjligheter att ta tillbaka sin rätt genom att hålla motförhör, och processekonomiska skäl behöver

beaktas. Därtill kommer omständigheter som har med den enskilda utredningens handläggning att göra och skyddet för förundersökningssekretessen. Allt detta faller in under övriga omständigheter som rätten har att beakta vid lämplighetsbedömningen.

4.1.2 Skyndsamhetskrav vid bevisupptagning under förundersökningen

Enligt 23 kap. 15 a § RB ska ett sammanträde för bevisupptagning under förundersökningen hållas skyndsamt. Om den misstänkte är häktad och bevisupptagningen kan antas få betydelse för frågan om att häva häktningsbeslutet eller restriktioner ska ett sammanträde hållas före eller vid en ny förhandling i häktningsfrågan, dock senast inom två veckor efter det att yrkandet har framställts.

4.1.3 Hur bevisupptagning i domstol före huvudförhandling bör genomföras och hur beviset bör hanteras vid rättegången

Vid bevisupptagning i domstol före huvudförhandling ska förhör som huvudregel dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning som sedan spelas upp vid huvudförhandling.

Utgångspunkten är att ett bevis som tagits upp inför rätten utom huvudförhandling inte ska behöva tas upp på nytt. Om ett muntligt bevis har tagits upp inför rätten genom en ljud- och bildupptagning får beviset tas upp på nytt bara om ytterligare frågor behöver ställas eller om det finns särskilda skäl (35 kap. 13 § och 46 kap. 13 § RB).

Om ett tilläggsförhör ska hållas med någon som tidigare hörts inför rätten ska förhöret inledas med en uppspelning av ljud- och bildupptagningen om det inte är olämpligt (36 kap. 16 § RB). Rätten får, utifrån vad som är lämpligt i det enskilda fallet, avgöra om förhörspersonen ska närvara när videoupptagningen läggs fram eller om de tidigare lämnade uppgifterna bör presenteras i förhörspersonens frånvaro. Det är även möjligt att spela upp endast delar av det tidigare förhöret.

4.1.4 Medmisstänkta närvaro vid bevisupptagning

När det gäller närvaro vid bevisupptagning med en misstänkt under förundersökningen följer av 23 kap. 15 b § RB att rätten, om det är nödvändigt med hänsyn till utredningen, får besluta om undantag i fråga om kallelse och närvaro av andra misstänkta och deras försvarare i samma mål.

Syftet med bestämmelsen är bl.a. att utredningsskäl inte ska hindra att misstänkta lämnar sin berättelse inför rätten under pågående förundersökning. Att andra misstänkta i samma mål inte ska kallas eller tillåtas närvara om det är nödvändigt med hänsyn till utredningen bedöms inte bli någon rättsförlust för en medmisstänkt som inte kallas till förhöret eftersom den eller de som är medmisstänkta kommer att delges uppgifterna från förhöret så snart det kan

ske utan skada för utredningen och senast vid slutunderrättelsen inför ett åtalsbeslut.

Domstolens beslut i denna del får inte överklagas särskilt (jfr NJA 1993 s. 591).

4.2 Efter åtal

Förutsättningarna för bevisupptagning under förberedelsen, dvs. i praktiken efter åtal men före huvudförhandlingen, är i princip desamma som vid bevisupptagning under förundersökningen, se föregående avsnitt. Det innebär att rätten under förberedelsen, på yrkande av åklagaren eller en part i ansvarsfrågan, ska kunna besluta om bevisupptagning om det är lämpligt.⁷

Till skillnad från under förundersökningen kommer även en målsägande att kunna framställa ett yrkande om bevisupptagning under förberedelsen, om han eller hon är part i ansvarsfrågan.

Vid lämplighetsbedömningen ska rätten, på motsvarande sätt som under förundersökningen, beakta målets omfattning, brottets beskaffenhet och övriga omständigheter. Eftersom tidsspannet mellan tidpunkten då åtal väcks och huvudförhandling hålls är kort i häktade mål ska inte minskad häktningstid eller restriktionsanvändning tillmätas betydelse.

⁷ Prop. 2020/21:209 s. 28, jfr 36 kap. 19 §, 37 kap. 3 § och 40 kap. 11 § RB.

5 Vittnesattester

Vittnesattester är dokumenterade utsagor som används som bevis i stället för att personen hörs i domstol. De kan vara skriftliga, ljud- eller videoinspelade.

En vittnesattest får användas om det är särskilt reglerat, om personen inte kan höras, eller om det finns särskilda skäl – och i brottmål även om det bedöms lämpligt. Det kan bl.a. vara aktuellt då ett stort antal målsägande ska lämna väl avgränsade uppgifter i målet.

En så kallad vittnesattest utgör en dokumenterad utsaga som någon lämnat med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång och som åberopas och föredras eller spelas upp inför domstolen i stället för att uppgiftslämnaren hörs inför domstolen.

Berättelsen kan dokumenteras skriftligen, med ljudupptagning eller med videoupptagning (om denna inte tagits upp inför brottsbekämpande myndighet). En vittnesattest kan därmed utgöras av exempelvis nedtecknade polisförhör eller ljudupptagningar av sådana förhör. En videoupptagning som har filmats av en enskild utgör också en vittnesattest.⁸

Enligt 35 kap. 14 § RB första stycket, kan en vittnesattest åberopas

- om det är särskilt föreskrivet (t.ex. sakkunnigutlåtanden),
- om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten (t.ex. för att personen avlidit, är svårt sjuk eller befinner sig på okänd ort), eller
- om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, fördelarna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse eller övriga omständigheter.

Härutöver anges i lagrummets tredje stycke att i brottmål får en skriftlig berättelse eller uppteckning av en berättelse, utöver de situationer som anges i första stycket, även åberopas som bevis i en rättegång, om det är lämpligt.

Vid lämplighetsbedömningen utgår domstolen från samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Inom ramen för den bedömningen ska rätten beakta processekonomiska skäl och rättssäkerhetsaspekter, så som den misstänktes möjligheter att försvara sig. Omständigheter som kan tala för att det inte är lämpligt att tillåta en vittnesattest är om en part invänder att motförhör inte

⁸ För information om vad som gäller för videoinspelade förhör inför brottsbekämpande myndighet, se kapitel 3.

har hållits med personen under förundersökningen eller att det av andra skäl bedöms finnas ett behov av att lägga fram berättelsen muntligt.⁹

Det är den part som åberopar vittnesattesten som får argumentera för sin sak vad gäller bevismedlets lämplighet. Åklagaren kan lämpligen, på samma sätt som angetts i kapitel 3, ange skälen för att en vittnesattest ska tillåtas som bevisning och ange önskemål om besked från domstol i god tid före huvudförhandlingen.

Exempel på situationer där det ofta kan vara lämpligt att överväga att åberopa en utsaga i form av en vittnesattest är bedrägerimål eller mål rörande penningtvättsbrott där målsägandena endast ska lämna begränsade uppgifter såsom att de betalat en viss faktura som sedan visat sig vara falsk eller att de blivit av med ett visst belopp från sitt konto. Det kan även avse promemorior om identifiering av gods i omfattande häleriärenden eller andra polispromemorior som avser uppgifter eller förhållanden i sak som inte ifrågasätts.

⁹ Prop. 2025/26:155 s. 34.

6 Den misstänktes rätt till insyn under förundersökningen

Den misstänkte och försvararen har rätt till insyn i förundersökningen inför motförhör. De ska få tillgång till den information som behövs för att kunna försvara sig effektivt och ställa relevanta frågor, vilket innebär en utökad (förstärkt) insyns rätt jämfört med tidigare.

Samtidigt finns begränsningar för att skydda utredningen, och det är förundersökningsledaren som styr både insynen och vad som dokumenteras.

Om en misstänkt eller dennes försvarare ska närvara vid ett förhör med en annan person under förundersökningen för att ställa frågor, ska de ha rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen i den utsträckning det behövs för att den misstänkte ska kunna ta tillvara sin rätt vid förhöret. Detsamma ska gälla om förhöret, på yrkande av förundersökningsledaren, ska ske inför rätten vid ett sammanträde för bevisupptagning.¹⁰

Den misstänktes och försvararens rätt till insyn inför ett motförhör är inte begränsad till uppgifter som kan lämnas ut utan men för utredningen (jfr 23 kap. 18 § RB). Det är alltså fråga om en förstärkt insyns rätt som dock, i likhet med 23 kap. 18 § RB, inte ger någon rätt till aktinsyn. Den ökade insynen bedöms ge den misstänkte förbättrade möjligheter att i ett tidigt skede hålla ett effektivt motförhör.

För att den misstänkte inte ska kunna bereda sig ökad insyn i förundersökningsmaterialet i ett skede där förundersökningsledaren bedömer att det skulle innebära men för utredningen krävs för insyns rätt vid bevisupptagning i domstol att det är förundersökningsledaren som har begärt bevisupptagningen. Någon motsvarande reglering finns inte om förhöret sker inför en brottsbekämpande myndighet eftersom det då alltid är förundersökningsledaren som bestämmer vem som får närvara vid förhöret och om en misstänkt eller försvarare får ställa frågor till den som hörs.

Förundersökningsledaren ansvarar för att det i förundersökningsprotokollet dokumenteras vilken information den misstänkte har fått del av enligt 23 kap. 18 c § RB (se 20 § andra stycket FUK). Dokumentationen behöver inte vara uttömmande men bör vara tillräckligt utförlig för att det i efterhand ska vara möjligt att bedöma om tillräcklig information lämnats för att den misstänkte ska anses ha haft möjlighet att ta tillvara sin rätt vid motförhöret.

¹⁰ Se 23 kap. 18 c § RB.

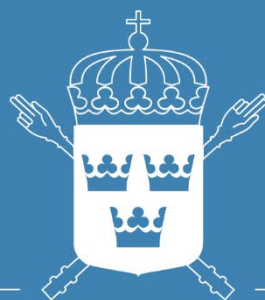
7 Matris

	Miss-tänkt	Måls-ägande	Vittne, sak-kunnig	Utökad insyns-rätt	Lämplig-hetsbe-dömning	Åkl. bestäm-mer närvaro vid förhöret	Medmt:a kan nekas närvaro
Skriftlig vittnesattest 35:14 1 och 3 st RB	X	X	X		X		
Privat ljud- eller video-upptagning 35:14 1, 3 och 4 st RB	X	X	X		X		
Videoin-spelat förhör inför polis 35:15 RB	X	X	X	X ¹¹	X ¹²	X	
Bevisupp-tagning under FU	X	X	X	X ¹³	X		X
Förhör inför domstol efter åtal före HUF	X	X	X		X		

¹¹ Vid förhör med annan än misstänkt där försvarare/misstänkt tillåts närvara för att ställa frågor.

¹² Får åberopas om det inte är olämpligt.

¹³ Om förhöret ska ske på yrkande av åklagare.

ÅKLAGARMYNDIGHETEN